

۴۸ برج دیده‌بانی از این قلعه محافظت می‌کردند

بزرگ‌ترین قلعه خشتی ساسانی در زمینی ۲۰۰هکتاری جاخوش کرده است

برای پنهان کردن چیزی باشد که هنوز هم آن را نمی‌دانیم. علاوه بر وسعت زیاد، ساخت و سازهایی مثل اتاق، راهروها، ورودی‌هایی که در حصار ضخیم و مرتفع قلعه ایرج ساخته شده از عجایب آن است. بعد از ترک قلعه که احتمالاً پس از انقراض حکومت ساسانیان بوده از این قلعه استفاده‌ای نشده است و عجیب‌تر اینکه در هیچ یک از کتاب‌های مورخان و جغرافی‌دانان تا دوره قاجار هم نوشته‌ای درباره این قلعه نیست. اینجا یکی از وسیع‌ترین و بزرگ‌ترین استقرارگاه‌های تاریخی در دشت ورامین است و هنوز هم در داخل قلعه چندین رشته قنات وجود دارد که یک رشته از این قنات‌ها در حال حاضر فعال است. با اینکه بنا ثبت ملی شده ولی نه نگهداری دارد و نه اراده‌ای برای نگهداری آن و با این وضع و اوضاعی که دارد تا ثبت جهانی‌اش هنوز راه زیادی باقی مانده است.

اول وندیداد اشاره می‌کند و می‌گوید: «اورمزد به زرتشت می‌گوید: مرتبه چهارم به جلد بشریت درآمد، همان بشریت که خود خلق کرده بودم. به بنی نوع بشر مسکن و منزل دادم، من که خالق هستم شهر وادینای مربع را بنیاد ساختم.» اعتمادالسلطنه با اشاره به وندیداد چنین نتیجه گرفته: «وادینای مربع به عقیده مؤلف همین ورامین است و قلعه ایرج همان شهر قدیم زرتشتی است.» به علاوه در نوشته‌های ولفرام کلایس، باستان‌شناس آلمانی هم که سال‌ها پیش، پس از بازدید از این قلعه گفته بود: «قلعه ایرج با هیچ یک از قلعه‌های خشتی و تاریخی جهان قابل مقایسه نیست» به نظر می‌رسد اسرار آن هنوز مهر و موم است و قصد ندارد خود را نمایان کند. با اینکه ساسانیان اغلب بناهای خود را با سنگ و ساروج می‌ساختند قلعه خشت و گلی با حصار به ضخامت ۲۲متر و ارتفاع ۱۵ تا ۲۵متر می‌توانسته محلی اسرارآمیز

آخرین مقصدمان در راه باستانی ری قلعه پرمز و رازی است که هنوز هم باستان‌شناسان موفق نشده‌اند کارکرد آن را کشف کنند. قلعه ایرج یکی از بزرگ‌ترین بناهای خشتی ایران است که به نظر می‌رسد مردمش به ناگهان همه ۸۰۰ اتاق آن را رها کرده و دیوارها را با گل پوشانده و رفته‌اند. ضخامت دیوارها و ارتفاع آن آنقدر زیاد است که مطمئن بودند فتح قلعه ممکن نیست یا شاید با دستوری خاص به منطقه فرستاده شده‌اند تا این قلعه در امان و مخفی بماند. اگر به بخش‌هایی از «وندیداد» که یکی از کتب زند و اوستاست استناد کنیم می‌توان گفت که قلعه ایرج همان دژ وارناست که در این کتاب نام آن ذکر شده است. همچنین اعتمادالسلطنه به نقل از ژوزف طولوزان فرانسوی که ظاهراً همراه با او از قلعه دیدن کرده، به روایتی از کتاب

عکس: محمد عباس نژاد- برج دیده‌بانی

عکس هوایی از قلعه ایرج (گیری)

عکس: حسین اینانلو- برج طغرل

بزرگ‌ترین ساعت آفتابی تهران

برج طغرل با قدمتی حدود ۹ قرن یادگار باشکوهی از دوران سلجوقیان، در شهری تهران و در نزدیکی آرامگاه ابن بابویه قرار دارد. این برج استوانه‌ای که ارتفاعی نزدیک به ۲۰ متر دارد، از خشت و آجر و به سبک معماری رازی ساخته شده و به مؤسس سلسله سلجوقیان، طغرل بیک، نسبت داده می‌شود.

یکی از ویژگی‌های جذاب این برج، تقسیم ۲۴ ترک در سطح آن است که به عنوان یک ساعت آفتابی بزرگ عمل می‌کند. هر کنگره با تابش نور خورشید در زمان مشخصی روشن می‌شود و بدین ترتیب زمان را نمایش می‌دهد. برج طغرل همچنین به دلیل خاصیت انعکاس صدا در فضای داخلی آن، برای سخنرانی‌ها و اجتماعات مناسب بوده است. این بنا در طول قرون مختلف بازسازی‌هایی را تجربه کرده است؛ از جمله اولین بازسازی در دوره ناصری که ظرافت‌کاری‌های اصلی آن تا حدی از بین رفته است. آخرین مرمت در سال ۱۳۷۷ انجام شد، اما برج همچنان ۴۵ سانتی‌متر به سمت شرق انحراف دارد. با این حال، برج طغرل همچنان استوار و به عنوان نمادی از هنر و استحکام معماری ایرانی مورد توجه گردشگران و تاریخ‌دوستان است.